

PRŮHLEDY DO HISTORIE XIV.

PADESÁTÁ LÉTA U KOBLIH PANÍ ŠONSKÉ

Stačilo osm let a žilo se v "Nové době", jejíž základy tvořil komunistický režim s absencí svobodných voleb na jedné straně a obavami i strachem na straně druhé, který se nakonec vyvinul do systému duálního myšlení téměř každého občana podle hesla „Nedělej problémy a mysli si svoje“. Jak tenkrát ta změna proběhla? Představte si rotující řetízový kolotoč. Od roku 1938 nabere změnami na rychlosti, točí se přerývané a mnoho lidí na něm přijde o život, další jsou zranění rotací, ale přes všechna dramata a tragédie se kolotoč točí pořád stejným směrem. V roce 1948 však přijde nový „kolotočář“ a přehodí páku zprava doleva. Uvnitř válkou unaveného stroje to strašlivě zarachotí a železná konstrukce začne měnit směr. S lidmi v sedačkách to trhne, zhoupne, rozevlají se prostorem, narážejí do sebe a proplétají se. Je zde spousta zraněných přidušených řetízky kolotoče a potlučených od všech nárazů. Někteří se pokusí ze sedačky vyskočit, ale zlámou si vaz, jiným se to podaří. Většina však zůstane zapletena a uvězněna. Mohutný železný mechanismus Československé republiky se otočil směrem ke Stalinovu Sovětskému svazu.

Sedíme s Drahošem Šonským u něj doma v malém, útulném ateliéru. Staré rýsovací prkno v koutě, symbol minulosti a na druhé straně počítač, tiskárna, scanner, mobilní telefon – dnešní doba, kterou všichni známe. Po zemi naskládané věci, plány, řady knih v policích, výhled oknem ven do korun mohutných stromů a všude se vznášá duch zahradní tvorby.

Najdu si místo v židli s červeným polštářkem u malého stolečku hned vedle tiskárny. Paní Klára přináší kávu a taky úžasné, ještě teplé saturninovské koblihy. Příjemná atmosféra sounáležitosti, společného zájmu otevřít okno do minulosti a zavzpomínat, jak to bylo po válce.

Téma, které je pro mnoho lidí živé, bolestivé a pro jiné zase něčím uplynulým a nezajímavým.

Východ a Západ

Druhá světová válka skončila a pro všechny se brzy nato začal svět dělit na Východ a Západ s hranicí zdobenou ostnatým drátem a cedulemi hlásajícími, že je možno střílet bez výstrahy. Během několika let se společnost otočila o sto osmdesát stupňů, věci jasné a zažité zmizely a nastoupil systém, se kterým neměli lidé žádnou zkušenost. Nevědí, jak reagovat, protože vlastně ani neví, na co přesně reagovat. Nastaly nové skutečnosti těžící z vlny euforie konce války a nenávisti proti fašismu. Nová ústava z roku 1948 je toho dokladem. Nejprve označí nepřítel: Rakousko-Uhersko, habsburskou monarchii, nacismus, domácí kapitalisty, krizi, nezaměstnanost a představitele vlády podepisující mnichovskou dohodu. Proti tomu vyzvedne domácí odboj, hrdinství lidu a zavřít osvozením Prahy a téměř celé republiky Rudou armádou.

Ing. Petr Mičola

Autorizovaný krajinářský architekt (absolvent Lednice, 1984). Od roku 2012 přibližuje čtenářům Inspirace zapomenuté osobnosti a knihy související se zahradní tematikou.

✉ petrmičola@volny.cz

*...Nyní jsme se rozhodli, že náš osvozený stát bude státem národním, zbaveným všech nepřátelských živlů, žijícím družně s rodinou slovan-
ských států a v přátelství se všemi mírumilovnými národy světa. Chceme, aby to byl stát lidové demokracie, v němž si lid svými zástupci zákony nejen dává, nýbrž je svými zástupci také sám vykonává. Chceme, aby to byl stát, v němž všechno hospodářství slouží lidu a je vedeno tak, aby vzrůstal obecný blahobyt, aby nebylo hospodářských krizí a aby byl národní důchod spravedlivě rozdělován. Po této cestě chceme dojít k společenskému řádu, v němž bude úplně odstraněno vykořisťování člověka člověkem – k socialismu. (Ústava Československé republiky 1948)*

Věci a události se zdají vždycky tak jednoduché a jasné, ale když se ponoříte do hloubky a začnete o nich přemítat, zjistíte, jaká je to komplikovaná mozaika, kolik kamínků musíte najít a k sobě přiložit a jak se ty kamínky od sebe odvracejí. Některé jsou černé a jiné bílé, i barevné kousky se najdou, ale obrovská skvrna socialismu upatřila všechno. I to, co bylo pozitivní, má dnes pachutí totality. Člověk to nechce přijmout a zjednodušeným viděním chce říct, že to zkrátka bylo špatně. Z dnešního pohledu, kdy máme dostatek informací a také hojivý časový odstup, jeví se události jasné a průhledné, ale tenkrát to bylo prostě jinak. K lidem se zprávy dostávaly optimistickým slovem a budovatelskými písněmi skrze rozhlas. Lež se stala běžnou normou, a protože ne-

zdroj: www.forum24.cz

byly jiné informace, bylo snadné vytvořit vlastní svět pravdy. Ale i za této situace se učili, studovali a pracovali zahradníci. Ti z první republiky přišli znárodněním o své malé podniky, jiní o půdu nebo finance a všichni o možnost dalšího podnikání. Řada z nich je ale nadšená, vidí slibovou budoucnost v těch nejlepších barvách a nevnímají, že s drobnými i velkými podnikateli, továrníky, úředníky zmizela vyšší a střední třída, která byla zdrojem jejich práce. Změnil se systém vedení obcí a měst, kam nastoupili především politicky spolehliví a spolupracující lidé. Nad vším byla kontrola a všechna moc byla centralizována v rukou státu a Komunistické strany Československa nejprve dvouletým plánem a později pětiletkami. Uvedený seznam dekretů a zákonů tvoří rychlý přehled, jak k tomu všemu došlo.

Nový svět za osm let

1945

Dekret č.5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

Dekret č.16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

Dekret prezidenta republiky č.100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

Dekret č.101/1945 Sb. o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského.

Dekret č.138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti.

*Čelem a rukama sjednocenýma,
dělnýma rukama dílen.
Budujem zítřek. Ať zadýmá
na stolech „silný boršč – Říjen“.
Lenine, Lenine, legendo červená
dělníku, básníku, reku,
jak rozpaluješ ohnivá písmena
po kontinentech všech věků.....
(S. K. Neumann – Lenin 1946)*

1948

Ústavní zákon 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky.

Zákon 115/1948 Sb. o znárodnění dalších průmyslových a jiných výrobních podniků a závodů.

Zákon 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě.

Zákon 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky.

1949

Zákon 280/1949 Sb. o územním plánování a výstavbě obcí.

1950

Vládní nařízení 105/1950 Sb. kterým se vyhlašuje Statut národních podniků průmyslových.

*Zpívám zpěv míru! Volám vás,
volám vás, lidé, k boji za mír,
v němž ční jak nebetýčný Pamír
Sovětský svaz, Sovětský svaz,
zpívám zpěv míru.
(Vítězslav Nezval – Zpěv míru 1950)*

1949–1951

Vykonstruované procesy (některé)

Armáda: Divizní generál Heliodor Píka,
Intelligence: Dr. Milada Horáková a spol.,
Zemědělci a kněží: případ Babice
Sportovci: hokejoví reprezentanti

1953

Zákon č.41/1953 Sb. o peněžní reformě.

*„Jdi, můj malý, klidně spát,
soudruh Gottwald má tě rád
a když on tvůj spánek chrání –
nemáš se tu čeho bát,
orlíku, spínkej, země bdí,
strašidla už tě nevzbudí!“.....
(Pavel Kohout – Kantáta rodné
komunistické straně 1952)*

Kupředu levá

Uvedené verše představují jen malý příklad, jak umělci padesátých let ztvárňovali ideologii, která měla ukázat krásu světa a radostné zítřky, ke kterým směřoval pracující lid v čele Komunistické strany Československa, pod vedením „bratrského Sovětského svazu na věčné časy a nikdy jinak“. Svět byl postaven na ideologii, vymývání mozku, a kdo to nezažil, může si to představit jako dnešní, vysoce odborný přístup k marketingu a propagaci zboží. Televizní masáž reklamy, vyskakovací okna na internetu, vnucování nejruznějších produktů po telefonu.

Zahradnický život pod budovatelským nadšením

Společnost i zahradnický obor jsou sice dezorientované, ale rostlinám je jedno v jakém režimu žijí – nejsou závislé na politickém systému. Potřebují slunce,

vodu, půdu a k tomu ještě péči zahradníka a zahradníci svou práci milují. Přesto vnímají kolem sebe zásadní změny. Navrhování a realizace soukromých zahrad a parků se stalo minulostí jako cosi buržoazního. Marně někteří odborníci té doby apelují, že není možné všechno zničit. Mluví o kulturním dědictví, hodnotách minulosti, ale komunistický režim je neslyší, naopak jsou obviňováni z kolaborace se západními imperialisty. Konfiskované zámky a vily jsou přestavovány na byty, využívány jako zdravotní střediska, dětské domovy, ústavy nejrůznějšího typu. Zahrady dostávají novou funkci, ať jsou k tomu vhodné nebo ne. Už nejsou majitelé, kteří by je udržovali, vazby byly válkou a následným převratem zpřetrhány. Tyto dramatické události ale daly vzniknout čemusi zcela novému, co tady ještě nebylo. Platformě pro veřejnou zeď související s novou socialistickou výstavbou sídlišť.

Jedním z hlavních zákonů socialismu je zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujících. Výstavba i úprava měst a sídlišť je nerozlučně spjata s veškerým životem společnosti a ukazatelem hospodářského a kulturního růstu. Je-li prostředí, v němž žijeme, zdravé, krásné a milé, působí nejen rekreačně, nýbrž vzbuzuje i pocit hrdosti a vlastnického cítění. Nová sídliště se budují se všemi technickými, hygienickými a estetickými vymoženostmi bytové kultury. Potřebujeme zdravé a účelné byty, vkusné budovy, ulice, náměstí i zelené plochy a harmonické sladění všech těchto složek. Dbáme také, aby města a sídliště byla harmonicky včleněna do okolní krajiny... Socialistická společnost se snaží o trvalý rozmach a růst všeho, co přispívá k radostnějšímu životu pracujících...

(Sadovnictví, skriptum pro obor zahradnický na Mělníce, druhé vydání, 1954, str.1)

Byla to doba kvasná, plná formálních i falešných proklamací. Doba improvizace, chudoby, velkého nedostatku, ale také neskutečných možností, jaké poskytoval centrálně řízený systém. Komunistická strana uměla vytvořit tlaky až likvidační, ale když se jí to hodilo, objevila se „skulina“ v oficiální stranické linii. Pokud se jednalo o „pracující lid“ a možnost se pochlubit Západu, pak bývaly dveře otevřené. Ta skulina byla něco jako soutěska mezi dvěma skalami, a když se Strana rozhodla cestu uzavřít, stěny pohltily všechno, co na ní bylo. Tak se otvíraly a uzaví-

Diplomová práce, František Veruzáb

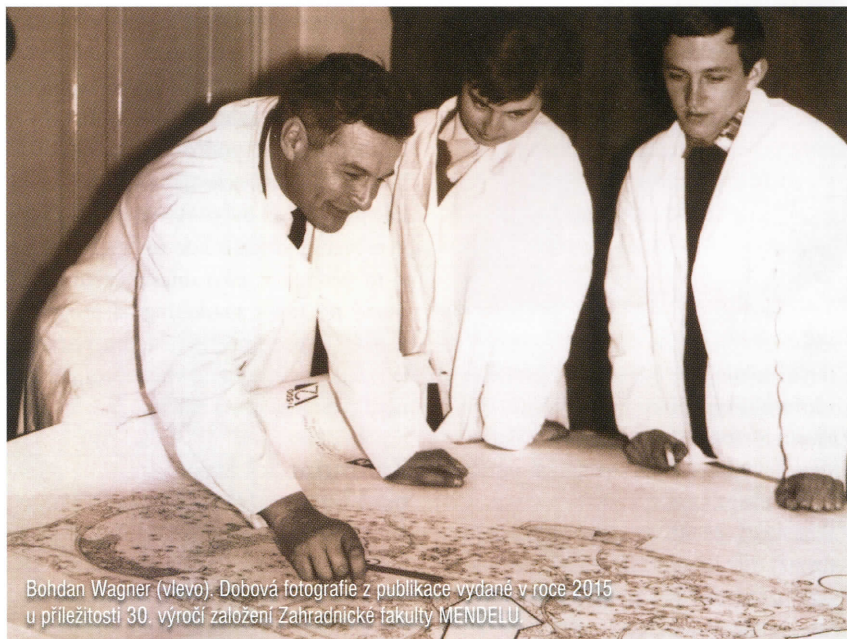
Autor perokresby Bohdan Wagner

rally kanály a lidé byli vyzvedávání, oslavování a zase zatracování. Vše z vůle stranické vyšší moci, jménem pracujícího lidu.

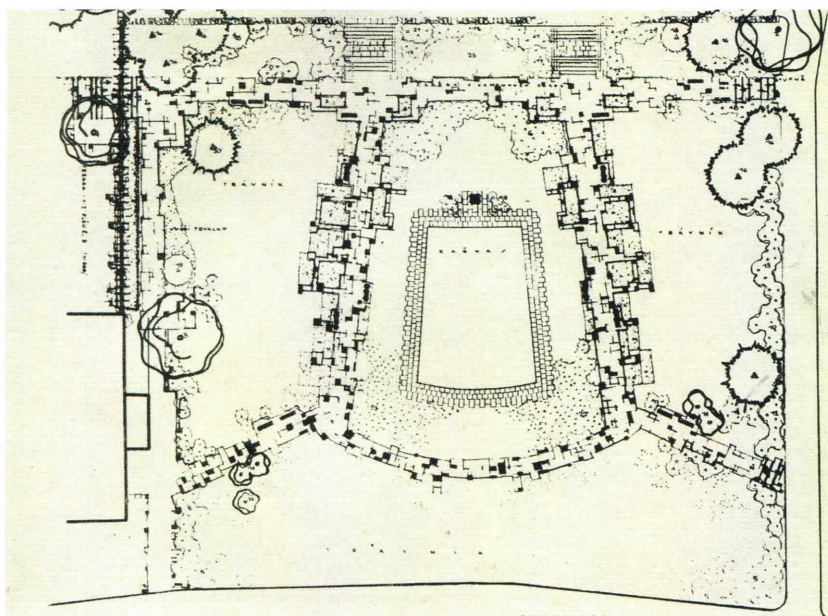
Je důležité, že ještě i v padesátých letech byla cesta zahradníka jiná než dnes. Bez roku praxe v zahradnickém podniku nikdo žáka na odbornou školu nepřijal, určitě podmínka převzatá z minulých dob. Vedle teoretické výuky hrála totiž zásadní roli praxe. Byla stěžejní, protože se všechna činnost odehrávala mezi hlavou, rukama a světem rostlin. To nezměnil ani totalitní systém, který měl za to, že větru a dešti poručí.

Vyrůstáním ze zahradnické praxe se přecházelo na střední odbornou školu a odtud na školu vysokou. To byla poválečná novinka, která vznikla při Vysoké škole zemědělské v Brně v roce 1952, kdy byla založena Katedra zahradnictví s náz-

nými specializovanými ústavami a expozi-turami. Ještě v témže roce byla Zahradnická katedra přestěhována do Lednice. Dne 15. 11. 1952 proběhlo slavnostní zahájení výuky na Zahradnické katedře v Lednici. Tímto slavnostním zahajovacím aktem se tak stala Lednice vůbec prvním místem vysokoškolského vzdělávání na venkově v rámci celé tehdejší ČSR. Vedoucím katedry byl jmenován profesor Jaromír Scholz, který byl v té době také rektorem VŠZ Brno. Funkci vedoucího katedry vykonával od roku 1952 do roku 1959. První dva roky studia byly v Brně a další tři v Lednici na Moravě. Pod profesorem Jaromírem Scholzem, už tehdy velkou osobností, bylo sadovnické oddělení vedené Bohdanem Wagnerem a Jaroslavem Machovcem. Bohdan Wagner byl opravdu persona, jeho vztah ke studentům mimořádný a za to jej všichni zbožňovali. Tato, v té době malá skupinka sadovníků krajinářů svoji profesi milovala a nevyměnila by ji za nic na světě. Vždyt z celkového počtu třiceti studentů bylo kolem pěti „sadovníků“ a vztahy s učiteli byly velmi těsné, osobní. V padesátých letech měl profesor Wagner kolem sebe soustředěné vynikající studenty. Jenom tak namátkou Karla Hiekeho, Jiřího Marečka, Pavla Šimkovic, Miroslava Dosedlu, Ivana Otrubu, Miloše Beránka, Květoslava Horáka, Milana Veličku, Drahoslava Šonského, Jiřího Fingera, Václava Vejvalku, Bohuše Píra, Jana Ondřeje a další. Vedle klasické výuky organizoval Bohdan Wagner po celé republice velké akce, kterých se studenti účastnili a kde získávali praktic-

Detailní úprava lázeňského prostředí. Karlova Studánka-lázně.

Autor: Ivar Otruba

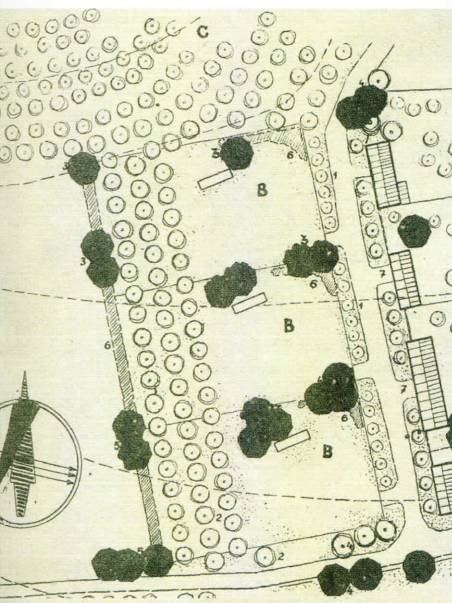
ké zkušenosti. Olomouc, Štrbské Pleso, Mariánské Lázně a řada dalších míst. Studenti na praxi zakládali kompozice, upravovali terény, sázeli stromy a keře, ale současně organizovali další dělníky a případné stroje. V tom jim byl ponechán prostor a možnost seberealizace. Dalším specifickým těchto let byly mezilidské vztahy, v dnešní době možná nemyslitelné. Sounáležitost podobná situaci při přírodní katastrofě, která semkne lidi k vzájemné pomoci.

Výuka byla velmi důležitá, ale agrotechnické termíny někdy prostě nepočkaly. Když bylo nutné provádět výsevy nebo sběr semen, šlo se na pole, i když byla

zrovna přednáška. Zkrátka je dobré počasí, tak není co řešit. Také byly situace, které přímo bouraly hranice mezi pedagogickým sborem a studenty. Když Bohdan Wagner organizoval přípravu dřeva na zimu, šli studenti, pomocné vědecké síly i učitelé jako jeden muž s demizonom vína, špekem a chlebem a pod mraky plynoucími nad lednickým areálem řezali, sekali, pili a odkrajovali kousky špeku a při tom pozorovali krajinu, co se jim spolu s chutí červeného vína jižní Moravy vpíjela do paměti. Taková poetická doba to v těch zatracených časech padesátých let byla. Bylo tady místo pro improvizaci, osobní nasazení, obětavost, odříkání, ale také to byla doba konspirace, politických diskusí, jiskření očí, bujarého veselí, polotajných setkání, vzájemnosti a sounáležitosti. Přitom s sebou doba nesla neustále se vznášející temný mrak, kdy za politický prohřešek, souhlas nebo nesouhlas (například s vynuceným odchodem profesora Scholze) mohl být někdo vyloučen ze školy nebo nepuštěn ke státnicím.

Můžu si z toho něco odnést?

Pod komunistickou vládou se samovolně vytvářel prostor pro nadšenou a svobodnou činnost, ale všechno to s sebou neslo prvky permanentního tlaku života v ilegilitě, ze které bylo tu a tam někomu umožněno vykuknout do neznámého, tajemného a vytouženého světa na západ od naší republiky.

Autori Štěpánek-Mareček

Když odmyslíme všechny perzekuce padesátých let gottwaldovského režimu, nesvobodu a věcnou šikanu nutící občany dělat věci, které nechťeli, zůstanou nám jakási suchá negativa a pozitiva.

Mezi negativa patří

- vymizení tvorby rodinných zahrad jako samostatné disciplíny,
- vymazání pojmu zahradní architekt z oficiálního života,
- zničení mnoha zahrad a parků,
- zapomenutí řady vynikajících odborníků první republiky,
- perzekuce některých odborníků v poválečné době,
- zbrzdění nebo zastavení souběhu vývoje se západním odborným světem.

Za pozitiva můžeme považovat

- užší vztah školy a studentů,
- větší svázání s praxí (to bylo přeneseno z doby před válkou),
- výrazné posílení disciplíny sadových úprav,
- vznik veřejné zeleně v panelových sídlištích,
- rozvoj improvizace a svépomocné výroby,
- možnost soustředěné práce, když strana dovolila,
- kladné hodnocení naší práce odborníky ze světa.

Některé systémy a výsledky tohoto období byly přijímány s obdivem odborníky ze západní Evropy, kteří přiznávali, že by se něco podobného u nich nemohlo podařit. To ale náš totalitní režim neomlouvá ani nevyzdvihuje. Je to jen výslednice snahy výborných odborníků. Při vši naší kritice z výšin dvacátého prvního století by bylo dobré vzít na vědomí, že některé důležité součásti našeho oboru by neexistovaly nebýt obětavé práce mnoha kolegů. A že je naše soudobé vidění, vnímání a posuzování ovlivněno právě obdobím padesátých let.

Dovětek

Možná vás napadnou ještě další body, určitě bychom měli podpořit práci odborníků z Národního památkového ústavu a Národního zemědělského muzea v Praze, nebo jen malé badatelské snahy našeho časopisu, a soustředit dobové dokumenty, fotografie, vzpomínky a názory, které přežily tu fatální havárii kolotoče.

Obrázky: WAGNER, Bohdan. *Sadovnické úpravy. IV. díl, Sadovnické a krajinářské tvorby. Praha: SPN, 1964.*